

УДК 338.48

А.М.Іванов,

Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВНЗ Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,
м. Миколаїв

УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ (НА ПРИКЛАДІ НПП «БУЗЬКИЙ ГАРД»)

У статті розроблена схема зонування національного парку «Бузький Гард», виявлені функціональні зони, запропонована структура землеустрою рекреаційних територій Миколаївщини.

В статье разработана схема зонирования национального парка «Бугский Гард», выявлены функциональные зоны, предложена структура землепользования территорий Николаевщины.

The scheme «Bugskiy Gard» National Park zoning is developed in the article, the functional zones are determined, Nikolaev oblastuse structure is offered.

Ключові слова: зонування, функціональна зона, землеустрій, регульована, стаціонарна рекреаційна територія.

Жодна господарська система, в тому числі рекреаційна, не зможе існувати, якщо всі процеси взаємодії не будуть організовані на відповідному рівні.

На практиці закон організованості проявляється через сукупність заходів, орієнтованих на створення високого рівня функціонування рекреаційної системи, які формуються у процесі управлінської діяльності, що є методологічною основою і невід'ємним елементом організації раціонального використання і охорони рекреаційних ресурсів.

Під методологією управління рекреаційними територіями треба трактувати сукупність інструментів, найбільш загальних принципів та методів управлінського процесу, за допомогою яких забезпечується досягнення поставленої мети.

У зв'язку з цим зазначимо, що основними інструментами управління рекреаційними зонами, територіями, ділянками, на наш погляд, є: землеустрій, державний земельний кадастр, державний контроль за використанням та охороною земель, моніторинг земель, економічне регулювання раціонального землекористування, стандартизація і нормування в галузі використання та охорони земель, встановлення права на землю, набуття і реалізація права на землю, забезпечення гарантії прав на землю, встановлення обмежень прав на землю, відповідальність за порушення чинного законодавства та ін.

Проекти землеустрою розглядали корифеї української науки – економісти П.Ф.Веденичев, Д.І.Гнаткович, І.Р.Залуцький, О.П.Канаш, І.А.Розумний, П.Г.Саблук, М.Ступень, В.В.Юрчишин. Кожен з цих авторів аналізував нові способи організації сільськогосподарських територій.

Питання управління охоронними територіями тривалий термін взагалі не порушувалося.

В умовах трансформації економіки держави управлінню рекреаційними і туристичними територіями присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених: В.Г.В'юна, О.М.Гаркуші, В.В.Горлачука, М.Д.Гродзинського, М.В.Давиденка, Б.М.Динилишина, Д.С.Добряка, О.Ю.Коваленка, А.М.Третяка, А.Я.Сохнича. Їх

дослідження стали поштовхом для землевпорядної науки, але з часом мають бути доопрацьовані.

Загальнодержавна і регіональні програми використання і охорони земель, що передбачають систему аргументованих наукових передбачень про стан об'єкта в майбутньому, який матиме хоч і вірогідний, але досить достовірний характер, ідентифікуються з процесом управління і складання схем землеустрою, розроблення техніко-економічних обґрунтувань використання і охорони земель. Іншими словами, програми і схеми використання і охорони земель є фундаментом реалізації земельної політики та управління. Решта позицій, на фоні програм і схем використання і охорони земель ідентифікуються з процесом регулювання земельних відносин.

Але як окремі позиції змісту землеустрою, останні ідентифікуються з процесом управління. Тому поняття управління і регулювання слід розглядати у взаємозв'язку і взаємозалежності, що дозволить охопити сукупність уявлень про основи наукового пізнання та пізнавальної діяльності, орієнтовані на ефективне використання рекреаційних ресурсів.

Вперше за роки незалежності України проект загальнодержавної програми використання і охорони земель був розроблений державним підприємством «Головний науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» [2, с.102], хоча програма і не прийнята парламентом України до сьогодні.

Після достатнього ознайомлення з державною програмою виявилось, що очікуваний економічний ефект на кінець 2015 р. оцінюється близько 90 млрд. грн., з яких понад 50 млрд. грн. припадає на землі сільськогосподарського призначення [2, с. 102].

Але якщо загальнодержавну програму використання і охорони земель можна здійснити у народногосподарському плані розвитку всіх галузей економіки, то досягнути територіальної єдності щодо розвитку рекреаційних ресурсів можна тільки при розробці схеми використання рекреаційних ресурсів.

Метою статті є розробка схеми використання рекреаційних ресурсів на території НПП «Бузький Гард», що на Миколаївщині. Завдання:

1. Визначити функціональні зони обраної території.
2. Визначити та запропонувати для впровадження способи їх використання.
3. У вигляді таблиці оформити структуру землеустрою досліджуваної території та структуру проекту землеустрою рекреаційних територій.

На прикладі НПП «Бузький Гард», площа якого складає 6264,86 га, нами розроблено пропозиції до складання схеми використання і охорони рекреаційних територій, які відображають приналежність території парку до тієї чи іншої функціональної зони, її площі та характеру використання. Вся робота поділялась на три етапи:

1. Підготовчий, у результаті чого було проаналізовано картографічний матеріал як інструмент розроблення схеми, вивчено літературні джерела та

звіти роботи, що проводились на цій території в попередні роки.

2. Польовий, де було проведено попередню оцінку природно-ресурсного потенціалу територій, за результатами чого було здійснено функціональне зонування.

3. Камеральний, під час якого здійснено виготовлення картографічного матеріалу з нанесенням на нього меж функціональних зон, визначення їх площ та ін.

За результатами виконаної роботи на території парку, відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», сформовано такі функціональні зони: заповідна зона - 581,6 га (9,3%); регульованої рекреації - 3139,5 га (50,2%); стаціонарної рекреації - 45,2 га (0,7%); господарська зона - 2498,5 га (39,8%).

При цьому території регульованої рекреації передбачено використовувати для створення дендропарку, проведення екскурсій, спортивного та аматорського туризму, пляжно-купального відпочинку населення, збирання грибів, лікарських трав, огляду історичних місць та ін.

Зони стаціонарної рекреації передбачені для будівництва стаціонарних рекреаційних закладів - готелів, кемпінгів, санаторного лікування населення, створення туристичного центру. Більш детально розміщення рекреаційних зон, спосіб їх використання представлені в табл. 1, з якої видно, що площа рекреаційних територій складає 3184,7 га, або 50,9% загальної площі парку.

На підставі схем використання рекреаційних ресурсів розробляється проект землеустрою, який представляє сукупність нормативно-правових, економічних, технічних документів щодо обґрунтування заходів з використання та охорони земель, які передбачається здійснити протягом 5-10 і більше років [1]. Важливою умовою при цьому є необхідність детального відображення взаємозв'язку землеустрою з перспективними планами розвитку рекреаційних територій.

Узагальнюючи вищесказане, представимо розроблену нами схему зонування території НПП «Бузький Гард» у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Схема зонування території НПП «Бузький Гард»

№ ділянки	До якої функціональної зони належить	S, га	Межі	Характеристика використання території
1	2	3	4	5
1	Регульованої рекреації	26	Із заходу – межа м. Первомайська, з півночі -межа виділу колишньої ділянки Первомайського спецкар'єру, рекультивованого шляхом затоплення, а і зі сходу - мелса колишніх земель санаторію "Бузькі пороги", з півдня - р. Південний Буг	Створення дендропарку та комплексу для короткочасного відпочинку

ТУРИЗМ

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
2	Господарська	46,3	Із заходу - межа м. Первомайська, з півночі - залізниця, зі сходу - колективні сади, санаторій "Бузькі пороги", з півдня - р. Південний Буг, землі колишньої ділянки Первомайського спецкар'єру, рекультивованого шляхом затоплення	Відновлення природних та квазі-природних комплексів
3	Стаціонарної рекреації	7,2	В межах сучасної території санаторію "Бузькі пороги"	Санаторне лікування населення
4	Регульованої рекреації	18,8	Із заходу - санаторій "Бузькі пороги", з півночі - птахоферма, межа с. Мигія, зі сходу - Мигійська гідроелектростанція	Проведення екскурсій
5	Регульованої рекреації	43	Річище р. Південний Буг	Спортивний та аматорський туризм, поновлення природних комплексів
6	Регульованої рекреації	17	Нижня частина долини р. Мигійський Ташлик від гирла до земляної греблі	Відпочинок місцевого населення
7	Стаціонарної рекреації	32	Колишній проммайданчик ділянки Первомайського спецкар'єру	Будівництво стаціонарних рекреаційних закладів - готелів, кемпінгів
8	Регульованої рекреації	175	Лівий берег р. Південний Буг між с. Мигія та гирлом р. В.Корабельна, гирло р. В.Корабельна, берег р. Південний Буг до північної межі с. Семенівка. У верхній частині схилу долини р. Південний Буг межує з пасовищами та ріллею	Спортивний та аматорський туризм
9	Заповідна	6	Вільховий острів (корінний та прилеглі до нього акумулятивні острови)	Збереження природних комплексів заплавних лісів
10	Заповідна	21,3	Нижня частина балки Дідова	Збереження унікальних байрачних лісів, наскельних степів, залишки різнотравно-злакових степів
11	Господарська	447,2	Агроценози, північна та східна межі співпадають з межею НПП, з півдня та заходу межують з ділянками стаціонарної та регульованої рекреації	Згідно з цільовим призначенням (рілля, пасовища)
12	Заповідна	65,3	Верхні та середні частини балок Батракова та Мимрикова, а також крутосхили з гранітними відслоненнями між ними	Збереження цінних природних комплексів байрачних лісів, наскельних степів, а також мисливської фауни
13	Регульованої рекреації	496,2	Правий берег р. Південний Буг від межі м. Первомайська. з півдня межує з заповідною зоною (ділянка 23), з заходу - з господарською зоною (ділянка 21), с. Грушівка, з півночі та сходу обмежена річищем р. Південний Буг	Спортивний, аматорський туризм, відпочинок населення
14	Заповідна	2,7	Між зоною регульованої рекреації (ділянка № 13) та річищем р. Південний Буг	Збереження еталонних лучних заплавних природних комплексів

ТУРИЗМ

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
15	Заповідна	37,8	Між зоною регульованої рекреації (ділянка № 13) та річищем Південний Буг	Збереження еталонних наскельних дібров та степової рослинності
17	Господарська	629	Вздовж р. В.Корабельна в межах НПП	Пасовище, збирання лікарських трав (чебрець, шипшина, глід)
18	Заповідна	13,6	Із заходу і півночі межує з зоною регульованої рекреації (ділянка 8), зі сходу і півдня - з господарською зоною (ділянка 17)	Одне з 2-х найбільших ядер смілки бузької. Збереження наскельних степів з участю низки ендемічних видів – смілки бузької, ковили гранітної, гвоздики бузької
19	Регульованої рекреації	84,1	Заплава р. Південний Буг. з заходу обмежена річищем, зі сходу - с. Семенівка	Пляжно-купальний відпочинок, аматорський туризм (збирання лікарських трав та ін.)
20	Господарська	50,9	Межа на сході співпадає з межею НПП, на півночі - с. Семенівка, на заході - межа НПП. На півдні - зона регульованої рекреації (ділянка 19)	Пасовище
21	Господарська	47	Межа на півдні, заході та півночі співпадає з межею НПП, на сході межує з зоною регульованої рекреації (ділянка 13)	Пасовище
22	Господарська	99,75	Романова балка в межах НПП, на сході межує з греблею ставка	Використання худоби, риболовля, використання води для зрошування
23	Заповідна	85	На півночі межує з зоною регульованої рекреації (ділянка 13), зі сходу - річище р. Південний Буг, з півдня та заходу - з зоною регульованої рекреації (ділянка 26)	Збереження еталонних наскельних дібров та степової рослинності
24	Стационарної рекреації	4	Обмежена зоною регульованої рекреації (ділянка 13) та річищем р. Південний Буг	Створення туристичного центру
25	Стационарної рекреації	2	Обмежена зоною регульованої рекреації (ділянка 19) та річищем р. Південний Буг	Створення туристичного центру
26	Регульованої рекреації	188,4	Західна та північна межі співпадають з НПП, південна - з господарською зоною, зі сходу межує з річищем р. Південний Буг та заповідною зоною (ділянка 23)	Аматорський туризм (збирання лікарських рослин), пішохідні туристичні маршрути
27	Господарська	25,7	Західна та південна межі співпадають з межею НПП, на півночі та сході межує а зонами регульованої рекреації (ділянки 26, 29)	Пасовище
28	Господарська	211,1	Західна та південна межі співпадають з межею НПП, на півночі та сході межує з зоною регульованої рекреації (ділянка 29)	Пасовище

ТУРИЗМ

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
29	Регульованої рекреації	59,66	На заході межує з господарською зоною (ділянки 27, 28), на півночі - з господарською (ділянка 27), на сході - з річищем р. Південний Буг, на півдні - з городами с. Куйбишівка	Аматорський туризм (збирання лікарських рослин, риболовля), пішохідні та водні туристичні маршрути
30	Регульованої рекреації	226,5	з заходу обмежена річищем р. Південний Буг, з півночі - зоною регульованої рекреації (ділянка 19), зі сходу межа співпадає з межею НПП, з півдня межує з зоною регульованої рекреації (ділянка 31)	Аматорський туризм, пляжно-купальний відпочинок
31	Регульованої рекреації	111,8	На півдні межує з с. Костянтинівка, на сході та півночі межа співпадає з межею НПП, на заході межує з річищем р. Південний Буг	Аматорський туризм, пляжно-купальний відпочинок
32	Регульованої рекреації	115,3	На північному заході межує з с. Богданівка, на заході межа співпадає з межами с. Богданівка та НПП, а також господарською зоною (ділянка 34), на сході межує з заповідною зоною (ділянка 33) та річищем р. Південний Буг. До складу ділянки 32 входять острови біля с. Богданівка	Аматорський туризм, пляжно-купальний відпочинок
33	Заповідна	20,1	На заході та півночі межує з зоною регульованої рекреації (ділянка 32), на сході - з річищем р. Південний Буг, на півдні - з зоною регульованої рекреації (ділянка 36)	Збереження наскельних дібров та степів, популяцій ендемічних видів - гвоздики бузької, угруповань ковили гранітної, еону чорніючого, реліктових видів рутвиці смердючої (єдине в Побужжі місце зростання), чистцю вузьколистого, деревію
34	Господарська	95,7	Західна межа співпадає з межею НПП, на півночі та сході межує з зоною регульованої рекреації (ділянки 32, 36)	Пасовище
35	Заповідна	49,1	На заході межує з зоною регульованої рекреації (ділянки 36, 37), на північному сході - з річищем р. Південний Буг, на півдні - з зоною регульованої рекреації (ділянка 38)	Збереження наскельних дібров та степів, популяцій гвоздики бузької, смілки бузької (одне з найбільших ядер), мерингії бузької, угруповань ковили гранітної, чистцю вузьколистого, голонасінника одеського
36	Регульованої рекреації	50,3	Західна межа співпадає з межами НПП та господарської зони (ділянка 34), на півночі межує з заповідною зоною (ділянка 33), на сході - з річищем р. Південний Буг, на півдні - з заповідною зоною (ділянка 35)	Аматорський туризм, особливо огляд історичних місць
37	Регульованої рекреації	60	Західна межа співпадає з межами НПП, на півночі, сході та півдні межує з заповідною зоною (ділянка 35)	Аматорський туризм, пішохідні маршрути

ТУРИЗМ

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
38	Регульованої рекреації	12,5	Західна межа співпадає з межами НПП, на півночі межує з заповідною зоною (ділянка 35), на сході - з річищем р. Південний Буг, на півдні - з господарською зоною (ділянка 39)	Аматорський туризм, пішохідні маршрути
39	Господарська	31,3	На заході межує з с. Виноградний Сад, на півночі - з зоною регульованої рекреації (ділянка 38), на сході - з річищем р. Південний Буг, на півдні - з зоною регульованої рекреації (ділянка 40)	Пасовище
40	Регульованої рекреації	313,7	Західна і південна межі співпадають з межами НПП, на півночі межує з господарською зоною (ділянка 39), на сході - з річищем р. Південний Буг	Аматорський туризм, збирання лікарських трав, риболовля, полювання, пішохідні маршрути
41	Регульованої рекреації	268,8	Східна та південна межі співпадають з межами НПП, на заході межує з річищем р. Південний Буг, на півночі - з Південноукраїнською АЕС	Аматорський туризм, пляжно-купальний відпочинок
42	Заповідна	32,1	Обмежується зоною регульованої рекреації (ділянка 44) та р. Мертвовод	Збереження флори гранітних відслонень з участю мерингії бузької, гвоздики південнобузької, очитку Борисової, чистцю вузьколистого, деревію тонколистого, гірсько-лісових папоротей
43	Заповідна	44,2	На заході та півночі межує з зоною регульованої рекреації (ділянка 45), на сході - з річищем р. Мертвовод	Збереження унікальної флори гранітних відслонень з участю мерингії бузької, гвоздики південнобузької, очитку Борисової, чистцю вузьколистого, деревію тонколистого, гірсько-лісових папоротей
44	Регульованої рекреації	383,2	Обмежена господарською зоною (ділянка 46)	Спортивний та аматорський туризм
45	Регульованої рекреації	127,5	В межах земель Вознесенського лісгоспу	Спортивний та аматорський туризм
46	Господарська	436,9	Межа співпадає з межею НПП	Пасовище
47	Регульованої рекреації	182	В межах урочищ Василева Пасіка та Лабіринт	Пізнавальний туризм та туризм вихідного дня
48	Заповідна	214,5	Обмежена зоною регульованої рекреації в урочищі Василева Пасіка (ділянка 47)	Збереження колонії чапель, місця гніздування та перебування водоплавних птахів
49	Регульованої рекреації	27	Острови в руслі р. Південний Буг	Водний туризм

Таким чином, для Миколаївської області найбільш ефективною структурою проекту землеустрою рекреаційних територій є схема, наведена нами в табл. 2.

Рекомендована структура проекту землеустрою рекреаційних територій Миколаївщини

Складові частини проекту	Елементи
Територіальне планування рекреаційних територій	1. Обґрунтування потреби в рекреаційних територіях. 2. Розміщення рекреаційних територій. 3. Встановлення меж рекреаційних територій. 4. Функціональне зонування рекреаційних територій.
Визначення земельних ділянок з обмеженим режимом землекористування	1. Встановлення правових, технологічних, екологічних обмежень. 2. Встановлення ділянок з користуванням на правах сервітуту.
Організація рекреаційних територій	1. Розміщення об'єктів стаціонарної рекреації (готелів, причалів). 2. Розміщення об'єктів регульованої рекреації (маршрути, стежки).
Система заходів з охорони та відновлення рекреаційних ресурсів	Відновлення, захист, охорона, рекультивация рекреаційних ресурсів (флори, фауни, вод, земель). Моніторинг рекреаційних ресурсів.
Ефективність проекту	Ефективність: а) екологічна; б) соціальна; в) економічна.

Таким чином, нами вперше була розроблена схема зонування охоронної території в межах Миколаївської області, визначені зони різного рівня та способу використання. У кожному конкретному випадку окреслені елементи проекту можуть змінюватись, доповнюватись, переплітатися з розміщенням їх у зонах стаціонарної і регульованої рекреації. Дану схему можливо використати при землевпорядкуванні рекреаційних територій Миколаївської області.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про землеустрій» від 22 травня 2003 року № 858-IV // Відомості Верховної Ради. – К.: Парлам. в-во, 2003. - № 36.
2. Про загальнодержавну Програму використання та охорони земель: проект Закону України // Землеустрій і кадастр. – 2004. - №1. – С. 234.